

Псуването като проява на грубиянство в училище и на улицата

(психоаналитично есе)

Грубиянството много често е повод или причина за поредно сбиване между ученици, словесен жест, с който някой провокира гнева на друг, както и тревогата на учителите.

Псунята е изключително разпространена форма на обида и предизвикване на другите хора. Повърхностният мотив да напсуваш или да бъдеш напсуван обикновено се обяснява с това, че псунята съдържа най-адекватните думи, които могат да бъдат отправени към човек, който си ги заслужава, желание да отмъстиш подобаващо.

В изложението на тезата ми ще покажа, че псунята е не само обичайна разтоварваща вербална реакция, а жест, който провокира специфична словесна и въображаема нагласа за реакция на обиди или провокации, които не зависят до голяма степен от хората, които ги отправят, а от тези, които ги възприемат.

Реакциите на обида може да са противоречиви. В изложението на два консултативни случая ще покажа, че те варират между две много големи крайности – от силен гняв до саркастично отношение. Чуването и реакцията на псуня се помества в много широк спектър от реакции – от мигновена физическа агресия и търсене на саморазправа до абсолютно чувствено и поведенческо игнориране.

Псунята е предпочитан заместител на физическото насилие под формата на словесна обида и представлява „набиване на очите“ на сцена, която ни се струва унизителна. Псунята е предизвикателна не само с обидния си характер, а преди всичко, заради специфичността на обидното си съдържание.

Най-честото съдържание на псунята са сексуални обекти на тялото, описани с перверзно намерение или уважавани родителски фигури. Псунята е ситуация, в която въображаемо и насилствено един смисъл се натрапва по неприемлив за жертвата начин.

За да илюстрирам динамиката и източниците на подобна форма на обидна и агресивна взаимност, ще представя фрагменти от хода на терапевтична консултативна работа с две момчета на 16 години.

Майката на С. е починала след инцидент с автомобилна катастрофа две години преди да започне посещения при мен. Бащата е авторитетен, печелещ издръжката на семейството с бизнес, уважава личността на децата си, позволява и признава свободата и достойството им. Той самият не е споменавал да е имал твърд физически „подход“ при утвърждаване на авторитета си, но признава, че един-два пъти е удрял сина си, когато е прекалявал. Момчето се движи в добра според него компания от отглеждани във фамилни къщи момчета и момичета. Прави впечатление на съдържано и принципно, прямо и с достойство момче, добре сложено и оформено физически (посещава фитнес). Учи в СОУ, със засилена езикова подготовка по немски. Относително добра към много добра училищна успеваемост. Не прави излишни отсъствия.

Причини и повод за начало на консултациите:

След рядък, но пореден и брутален побой със свой съученик от предишния си клас на същата възраст, също умно и прямо момче, директорката се обръща към мен като външен за училището консултант с молба да направя диагностика на поведението с известно притеснение за внезапно и неудържимо възникващата агресия в С. С известна загриженост директорката ми разказа за поведението му в училище, за учудването си, защото той не бил като другите, които се заяждали един с друг и си тръсели боя помежду си. Бил сдръжан и с нормални обноси, шегува се понякога, споделя шегите на другите. Но бил станал страшно чувствителен след смъртта на майка си. Тя си мислела, че вече трябвало да се е примирил, но повода за двете сбивания бил един и същ – отправена към него обида „на майка” и необоздана развихрила се физическа саморазправа с момчето, което го е обидило. Сподели и тревожността, която вече изпитва неговата класна ръководителка да не би вече нарочно да започват да го провокират другите ученици, знаейки чувствителното място и по този начин да му навредят излишно. От Отдела за Закрила на детето отказали да се занимават с този случай, защото бил ясен. Другата причина, която изтъкна директорката да се обърне за консултация е, че напоследък след побоя С. е много затворен и не разговаря с никого, не е словоохотлив при изпитванията и не се представя добре на контролни, особено по немски, който му е силен предмет. Родителите на пострадалото момче настоявали С. да бъде преместен в друго училище или клас, което щеше да е второто преместване след първия подобен инцидент в миналия учебна година.

Първа консултация: Премина по снака на взаимното ни „опознаване”. Той ми съобщи, че преди 1 година баща му го е водил на познат на семейството детски психиатър, притеснен от проточилото му се траурно настроение и случая с набитото момче. С него почти нищо не си казали за 4-5 посещения, освен че помнел репликата и разбрал за себе си, че е „импулсивен и груп, заради смъртта на майка му”. Тази фраза ми напомни за прибързаните фамилиарни интерпретации и ятрогенния ефект на психиатричното лечение.

Подобна диагностична очевидност не си позволих да поднеса на директорката, която след първото посещение на С. при мен, ме потърси за обратна връзка. Опитвах се да свържа обясненията на всички, с които се бях срещнал, в една кратка устна формулировка като се опитвах да засиля чувствителността най-вече на училищното ръководство към обидната провокация, която е запалила фитила на С. Въведох равнопоставеност във отговорността на двамата опоненти, като не подцених вербалната агресия за сметка на физическата, както бяха направили родителите на пострадалия, настояващи за преместването на С. Помолих баща на С. за още няколко консултативни срещи, защото имах добро усещане за случая.

Втора консултативна среща: Започнах с въпроса, оставен ми от миналия път около фразата на психиатъра. Попитах го направо „Какво е почувствал, когато този лекар му е казал, че е импулсивен и груб заради смъртта на майка си?” Отговори ми леко нервно и припряно с притискане на юмруците си един към друг като че ли се съсредоточаваше, че не го е трогнало въобще това изречение, защото и други хора са му го казвали, някои със съчувствие, други с неприязън. След кратка пауза продължихме разговора около директорката и какво става в училище. Той с охота се отпусна и разказа какво се е случило преди и след случая. Съжалявал искрено, че е набил съученика си и че вече го чувства малко повече приятел, защото той си е

извадил поука от „тупаниците“. Не разбира защо родителите на момчето са го „захапали“ така, при положение, че разбират, че той сам си е виновен. Описа ми как е трябвало да се извинява пред всички за побоя. Надяваше се, че няма да го изключат заради това; каза, че ще помага с каквото може, за да се забрави случилото се и да успее да се научи да си „овладява нервите“. Каза ми, че предишната вечер преди консултацията при мен е провел много мъжки разговор с баща си и е усетил как му е олекнало.

Като за първа сесия повече от отлично, като че ли плодовете сами падаха от дървото. Дадох си сметка, че С. ми делегира авторитет като на свой ментор – много висока топка и естествено тежка за хващане, защото не беше хвърлена към мен. Въпреки това подготвих „нещо за учене“ за следващия път и си дадох за задача да изчакам и да наблюдавам как ще протекат нещата, след като вече имат добър начален тласък.

Трета среща: Поздравихме се, седнахме един срещу друг – самата ситуация е експеримент. беше ми споменал, че не обича много близък и директен контакт с непознати. Той се умълча за миг, като че има много неща да ми каже. Изчакваше ме да види, дали ще започна с въпросите. Аз го оставих за минутка сам да реши откъде да започне. Попита ме какво ще правим. Аз му предложих преди да поговорим, да направим едно упражнение за отпускане. Той се съгласи, броехме, работихме с дишането и очите, потренирахме 5-6 минути. Допадна му.

Тогава почувствах, че трябва да го попитам: „Кое от всички обиди на съученика ти най-много те засегна?“. На въпроса С. ми отговори, че направо е кипнал, като чул „Да ти е... майката!“

Зигмунд Фройд в статията си „Бият детето: Принос към познанието за произхода на сексуалните извращения“ прави съпоставка между удоволствието, изпитвано от гледането или фантазирането на сексуални сцени и силна смесената възбуда по време на участие или наблюдение на побой между деца или на възрастен над дете. Извежда конкретни етапи в развитието на фантазията за побоя и различията между момчета и момичета, като за ключов момент изтъква разрешаването на Едиповия конфликт и неговата роля за изграждане на фантазията или спомена, че детето е бито.

Ще се фокусирам преди всичко върху една много конкретна форма на грубиянство – вербалното.

Научаването на „мръсни“, вугарни думи, най-често отнасящи се до половите органи или белези при децата от двата пола, започва в детската градина. Употребата на обидни „грозни“ думи е честа практика на самозащита и поразждане на срам от страна а учителките-педагожки и възпитателки от детските заведения. Децата се наслаждават и изпитват истинска еротична възбуда по време на изговарянето им, особено фантазната им част е силно възбуждаща. Не се притесняват да си разменят реплики, често обидни, дръзки и предизвикателни.

Обикновено учителите чуват и не подминават тези реплики. Отговарят им по различен начин – от премълчаване до назидаване и наказания, придружавани с „рапуртуване“ на родителите, намеци и препоръки към тях, че „трябва да вземат мерки да не се повтарят подобни неща“.

Децата, говорещи „глупости“ обикновено са „окичени“ с педагогически етикети още от малка възраст. В почти всяка група на дестката градина винаги има най-малко 2 такива деца, които са

„сексуални провокатори”, говорят и мислят за секс, държат се „неприлично” пред другите. Такива деца всеки може да си спомни, като „разказите” варират от съвсем невинни до изключително перверзни и унизителни, независимо от гледната точка – родител, учител, деца.

Ще се опитам **на основата на образувани фантазии от детска възраст** да обясня защо за някои подрастващи е особено унизителен и предизвикателен маниерът да отправят или употребяват псувни и обидни фрази един към друг.

Псувнята като форма на изразяване на обиждащо отношение е изключително **архаична** и като антропология, и като психичен произход. Корени се в сексуалните нагони на човека. Псувните съществуват от дълбока древност, нецензурни рисунки и сцени могат да се открият във повечето пещери, запазили палеолитното до неолитното изкуство по стените си. Най-важното обаче при употребата ѝ днес, в ежедневието, е, че тя може да бъде провокативна за някои, а за други не. Провокативна е за деца и подрастващи (до 12 г.), които са имали болезнени фантазии или са ставали свидетели/жертви на реални унизителни ситуации в ранна детска възраст.

Псувнята не е провокативна за деца, които не са изпитвали силна фрустрация през техния активен Едипов период (период на силно съперничество с по-големи деца, братя, приятели, баща) и са останали нечувствителни вследствие на силното действие на изтласкването и формиране на реакции (срам и отвращение, два защитни механизма, които много често се насърчават в детската градина). Да си **емоционално или интелектуално „глух” за псуването** (да не можеш да си представиш псувнята като ситуация и да се чувстваш провокиран) означава да притежаваш добре развито **формиране на реакция** – да изговаряш или изпитваш силно смущение, когато слушаш „мръсни” думи.

Псувнята всеки път стимулира сложна **„сцена”** със силно афективна натовареност. Тя има определена посока, **„сценарий”** на развитие. Сценарият и съответстващият му мизансцен (фон) силно зависят от впечатленията, запазени във фантазиите от годините, прекарани в детската градина. Емоционалният смисъл на сцената, обобщено казано, се разполага в един поляризиран континуум – от интелектуална и емоционална „глухота” до силна психопатна, садистична възбудимост.

В основата на транзакцията (целта и хода на развитие на отношенията най-общо казано) между две деца – „псуващ” и „напсувано” (възможно е и в множествено число, като група: „обиждащи” – „обиждани”) стои не само обмен на агресивни послания, а също така и невинно споделени еротични фантазии и сексуални предложения в най-чист вид. Някои сбивания между момичета и момчета в училище напоследък се случват около такива невинни интимни предложения. Други причини са размяна на обиди между конкурентки или конкуренти в една възрастова група.

Тук е уместно да зададем следния въпрос: Къде да търсим възмутителния и огорчаващ елемент при обидите? Защо **най-често сцената на обида подбужда към неовладяема агресия и има логичен завършек в сбиването, нараняването, емоционалното смачкване на съперника?**

Психоанализата очертава различни линии, някои от тях въвеждат зависимостта и условията на развитие на вътрешния емоционален живот на детето, а другите линии са по-динамични и зависят от актуалното състояние на междуличностните взаимоотношения.

Като че ли в основата и на тези две душевни линии е залегнал **моделът на отреагиране на тревожността**. Тревожността се явява водещо условие. Емоциите на това състояние свързват най-често фантазията и реалността на „боя“ (най-често като наказание) със сцените на сексуално насилие. Значението на взаимодопълващите се чисто агресивни моменти на желанието за биене, набиване, побой („да му смачкам лицето“, „да му откъсна главата“) и сцената на сексуално унижение провокират в ума на обидения този най-важен въображаем мизансцен (общ фон на обидата).

Мизансценът е по-скоро пасивна умствена нагласа, натоварена с много интензивни чувства, от което идва и силната понякога възбудимост, когато чуваме обида и ставаме свидетели на изпитано удоволствие от това. Усещането за разтоварване, катарзис, когато сме обидили някого е най-верният признак, че сме изпълнили изискването да не задържаме тревожността в себе си, да изхвърлим от себе си негативни емоции и напрежение, подбудено от някой друг.

Псунята обозначава ясно и точно намеренията на обиждащия – едновременно сексуални и агресивни. При произнасяне на обида детето винаги си представя, независимо от коя страна стои, каква сцена му се предлага.

Псунята, когато се **изрича или показва като жест** веднага стимулира мизасцена, който речевият или телесен жест описва или загатва (да покажеш среден пръст на някого, особено когато няма възможност за взаимно чуване).

Времето за реакция на псунята зависи доколко дълбоко ще се преработи фразата и какво ще попречи на умственото ѝ асимилиране. На този **първи етап**, внушението на сцената на псунята се напасва допълнително с емоционалния опит на обидения, активира го, подкрепя проявата и в повечето случаи реакцията е стереотипна. Мизансценът, който се провокира на **втори етап**, е сложен емоционален комплекс от различни индивидуални представи, спомени и фрустрации.

Псунята е жест, чрез който един човек **кани на нежелана среща** друг и го провокира да участва в личната му сексуално-агресивната фантазия. Псунята има внушенията на словесно сексуално насилничество, което провокира обида и унижение в жертвата. При тези аргументи вече можем да опишем на **псунята като стереотипно, предсказуемо поведение, което пресъздава активно или приглушено, понякога спотаена сексуална възбуда и предизвиква към участие в унижителна и садистична въображаема сцена**.

Мизансценът на псунята при С. действа като фоново внушение и стимул върху детето, което има определена готовност да отвърне на „поканата“. Разпозната като лична фантазия псунята служи вместо запалителен фитил. Независимо какво са за него всички останали псунви, за кого са предназначени, само една бива чута.

Лесно е да проследим как от жертва на грубиянство напсуваното момче или момиче се превръщат в агресор с неуправляем потенциал на възбуда. Тази възбуда е маниакална като психопатологичен регистър на изразяване в ежедневието. Отмъщава си, връща си го на

извикалия го да участва в сцената на унижение по нересципрочен начин. Единствената цел на тази защитна реакция – силната агресия срещу обидилия го – е да изличи натрапената представа за сексуално унижение. Силният садизъм, който се отключва има една-единствена цел – унищожаване на обекта, отмъщение на всяка цена.

Подобни конкретни, концентрирани в определени жестове гранични поведенчески реакции с цел отмъщение преобръщат смисъла на сексуалната сцена, описана в псувнята.

Като че ли с това можем да завършим описанието, но остава още един елемент, който чисто поведенчески погледнато, не е необходимо да бъде включен в схемата. Ако трябва да разберем по-цялостно проблема, необходимо е да включим в обяснението и **въображаемия елемент**, представящ мизансцена (смисловия фон) на тази ситуация. Схемата, която пресъздава **сцената на обида** ще изглежда по-разширена:

Наистина е добре да знаем как се образуват подобни взаимно поддържащи се реакции (транзакции). В такива случаи болката и обидата имат един и същи емоционален и телесен израз – силната емоция избликва и представя едновременно и болка, и наранено самочувствие. Добре е да си задаваме въпроси и за енергията, която се обменя, която поддържа отново и отново възпроизвеждането на жестове и реакции.

Искам да подчертая, че садистичният, агресивен емоционален елемент винаги се допълва от сексуалния въображаем аспект в псувнята, и обратно. Допълването е може би най-важния и най-пренебрегвания момент в целия психичен процес.

Ако се пренебрегне този елемент на допълване ситуацията винаги ще бъде разглеждана едностранчиво – С. ще е обвиняван в прекален садизъм, провокативната обида на съученика му ще бъде възприемана като непристойна, но неравностойна на отговора закачка, която може да се прости и подмине, защото той е физически наранен.

Физическата и вербалната агресия не се поставят на едно равнище, емоционалната страна на процеса е неравнопоставена. Допълнението е ядрото на целия динамичен процес и в основата на хипотезата: С какви чувства е изказана една обидна фраза, зависи ли тя от напрежението, което се споделя по време на транзакцията?

Схемата ще покаже как отдавна забравения, но жив горчив личен опит (най-вече от детството) става **мизансцен на обидчивостта**:

Ето как се е развила тази схема в терапевтичната консултация:

С. беше споменал, че е имал преди години напрегнати отношения с по-голямата си сестра, които са завършвали с взаимни обиди и унижения. С времето били преодолен и сега чувствата им са позитивни и взаимни, чувства се подкрепя и обич, когато говори за нея. Интензивността на чувствата помежду им нараснала след смъртта на майка им. Той се виждаше като човек, който може да даде закрила на сестра си, въпреки, че тя не изпитваше нужда от това да се чувства закриляна от брат си. Разказът на С. вървеше около погребението на майка му и на моменти разкрива развитието на тази вълна на несподеляни чувства в продължение на периода на пубертета. Очевидно е, че това е проективен материал, който не очакваше интерпретации, а по-скоро желние за споделяне и признаване на положителното им съществуване.

В ореолът на преклонение пред майката, който С. обрисова по време на третата консултативна среща преобладават чертите на себераздаваща се и предана към семейството жена. Смъртта ѝ е следствие на внезапен инцидент, възбудил в него много гняв и възмущение, който той не успял да сподели с никого от семейството си. Често имал самотни фантазии и размишления за възможността майка отново да се върне. От споделеното с мен по-скоро разказът му е свързан с конкретни битови и семейни сцени. Липсваше все още моментът, в който той можеше да сподели и пофантазира какво би казал, споделил в една въображаема ситуация на взаимна среща с майка си. В такива моменти усещах, как все още не може да се прояви една увереност и нужда да вербализира и да участва в такава сцена, не го насърчавах да го прави. Изчаквах подходящият момент да настъпи. Докато настъпи правехме различни упражнения с дишането и очите, описвах му различни начини да преодолее умората и тревогата, моментите на паника през ноща, възбудата в училище, когато се усети обиден от съученици.

Все по-рядко разговаряхме за смъртта и какво си представя за нея, оставях това на неговата инициатива. В една от сесиите С. споменава, че не харесва филми на ужасите или трилъри, в които се показват трупове на починали. След 1 месец отново се случи инцидент с няколко превъзбудени момчета, които освен с обиди, го провокираха и с действия. Били са късметлии, защото в този момент покрай тях минал учител и докато едно от тях го напсувало „на майка“, учителят му лепнал шамар, наругал и ги прогонил. Това смекчило гнева му и той сам се успокоил, използвайки едно от упражненията за дишане. След това дойде на извънредна сесия и сподели доста неща, едно от най-важните от които беше фразата: *„Защо толкова често споменават майка ми разни тъпи копеленца, а въкъщи въобще не си говорим или мълчим, когато се спомене майка ми?“*

Такава фраза има дълбока лична оценка за начина, по който неговото семейство преминава през траура и преживява загубата на любим човек от семейството.

Говоренето за изгубения човек може да се простира върху най-различни семейни ситуации, но най-често е поляризирано:

много говорене

бедно говорене

(фантазиране или отчуждение)

(траурна почит или вина)

за изгубения, мъртвият човек независимо дали е бил възприеман като добър или лош, преди да почине (от „Ако баща ти беше жив“ до „Вършиш същите простотии като баща ти“)

Затормозено говорене (фантазиране), в основата на което лежат действащи притеснения, гняв, срам, силно чувство за вина или възхищение, спрямо което да се говори е по-скоро накърняване на авторитета на починалия човек.

По-важното е, че псувнята във въображението на С. не беше само обида, която просто го провокира да си представя сексуална сцена с починалата му майка, а предизвикателство към самия него дали ще съхрани образа ѝ цялостен и подигравка с почитта, която той пази като нещо съкровено. Другото момче не само беше прекарило спрямо своите и на С. едипови фантазии, но и беше преминал границата на траурния пиетет пред майката, поставен като вътрешна необходимост за себесъхранение.

Преплитането на сексуален и агресивен елемент в мизансцен от траурни спомени и емоции, е първичен процес, протичащ на ниско несъзнавано ниво по време на садистично възбуждане в изказващия и чуващия псувнята. Много често **интензивността на реакцията на обида** се променя за изключително кратко време и това всъщност е индивидуалната особеност при всеки човек. Рязката промяна зависи преди всичко от това с каква енергия детето разпознава смисъла на псувнята.

Ситуацията на С. е изключително особена. При него освен *първичния*, „естествен“ взрив на чувства, се наблюдава и *допълнителен*, още по-остър, усиливащ реакцията афект, дължащ се на траурното огорчение – гневно неприемане от страна на С. да си представи как мъртвата му майка е обладавана от човек на неговата възраст.

Яростта завладява С. и отнема съзнателните му способности да се себеконтролира, да противостои на себе си. Тази траурна енергия принадлежи на граничното поведение, защото е силно интензивна и ирационална, моментна, но се опосредства от цялостния опит, спомените и чувствата му. Имаше кошмарен оттенък, подобен на сънищата, които често и дълго сънува след такива сблъсъци с реалността.

Още веднъж ще разширя **схемата на свръхреакция от по-горе**, в която траурът и гневът подсилват емоцията на обида:

Такава тежка гранична афективна ситуация с временен симптоматичен характер предизвиква нанасянето на безмилостен побой в началото. В следващ момент провокира кошмари, сънен процес, в който душевността му търси удовлетворение и свидетелства за личните усилия на момчето да се пребори с агресивните си склонности.

С. преживя нощи, в които сънуваше изключително интензивно, и периоди, в които си припомняше сцената с учителя и хлапетата, които му се подиграват и обиждат. Той започна да мисли, че те знаят неговото слабо място, и точно затова се подиграват и го унижават. Тази параноидна реакция като че ли му беше необходима, за да разбере безсмислието на техните жестове и корените на вътрешната си тревога. Понякога ми задаваше въпроса: „Дали ще се оправя и ще стана нормален?“. След третия подобен въпрос аз си позволих да го насърча като му казах, че „след като вече пита и се интересува дали всичко ще се оправи, значи е започнало да се оправя и остава още съвсем малко“. След около два месеца, преди лятната ваканция, той ми каза, че ще ходи при вуйчо си в Германия. Казах му, че ще чакам с нетърпение да се върне и да се видим пак. Месец и половина по-късно той дойде и ми разказа една история, която наблюдавал на село, след гостуването в Германия: Две момчета и едно момиче се псували и разменяли обиди, момичето направо го отвратило с неприлични жестове и фрази. Той ги разпъдил без да им посегне. Каза ми, че се почувствал добре, че защитил едното

момче, но бил и разочарован от него, защото и той „си го търсел“. Поговорихме около тази сцена. След това ми разказа за гостуването в Германия, много му харесало как се отнасят хората един към друг, с вежливост и внимание. Запознал се с едно момиче, с което се харесали, но нямали връзка. Когато се върнал отново се събрал с приятелката си, която обидил преди да замине. Вече се чувствал по-зрял, усещаше че може да се владее в моментите, когато му „дойде в повече“ и ми благодари за помощта.

Като допълнение и противопоставяне на схемите от предишния мога да предложи друг особен патогенен модел. В този разказ стойностите на употреба на обидни думи и псувни са преобърнати, служат за точно обратното, за което са служили в предишния случай – сега те приповдигат депресивното настроение, псувната и фрагменти от нея се пресимволизират и започват да означават за децата друго, шеговито съдържание.

Момче на 16 години живее заедно с брат си, на 8 г. от 1 година с майка си, след приключило дело за развод и присъдени ѝ родителски права. Бащата остава да живее и работи във Франция, като през това време тече процес за обжалване и отнемане на родителските права. Майката и двете момчета живеят при нейните родители, тук в България. Отношенията им не са никак лицеприятни, след спечелването на дело майката продължава да пие и поглъща неограничени количества алкохол пред цялото си семейство. Държи се арогантно и непристойно, на моменти маниакално. Нейната „морална“ победа, както сама тя я описва, се изчерва в унижение на всички и всичко, непрестанно отправяне на обиди и упреци към всяко действие или бездействие. След близо 1 година бабата завежда дело за хоспитализирането ѝ, с мотив да предпази съпруга си от повторен инфаркт. Няколко пъти оттегля иска си и отлага решението си по неизвестни причини (най-вероятно от опасения да не повлияе с експертизата на заключителния процес по присъждане на родителски права във Франция). Акциите на майката и бабата целят преди всичко да сплашат Ж., той да тръгне на училище и да престане да пие невъздържано и демонстративно. Колкото по-упорити бяха техните опити да принудят и злепоставят момчето пред различните инстанции (Педагогически съвет, ИДПС, ОЗД), толкова по-силна съпротива срещаша от негова страна. Ж. ми сподели, че когато се напивал, мисли за Франция и всичко, което е оставил там, за да бъде тук с „лудата“ си майка насила. Щял да спре да пие, едва когато се върне там. Нямало причина да спира да пие тук, защото всичко около него е един голям ад, в който той не иска участва.

Моделът на Ж., при който конфликтът с майка му, особено когато тя е в тежка алкохолна психотична фаза, е противоположен на моделът С. с начина, по който той и брат му са в ситуация на превръщане на обидите в **шеговита символна продукция**. Така те успяваха да унижат фигурите на напрежение и да опишат цялостния разпад на семейната ситуация.

Обидата става шеговита реплика, обръщение, в случая текст от строфа в измислена от големият брат рап-песничка, съчинени с помощта на по-малкия му брат. Индуцирането е много успешно, те се чувстват спокойни, особено когато майката е много изнервена от техните подхвърляния: „Добре, добре, шашавата мама, добре“.

Мястото, което е източник на тази символна продукция е техния „бункер“ – холът, където се заключват, когато майката се напие и започва да ги бие, е превърнат в зона на спокойствието и регрес за тях двамата.

Ж. пие твърд алкохол, за да разпусне и не намира причина, заради която да спре да го прави. Рационалният момент беше много силен, съзнателен. Малкият брат, когато остане

„сам“, започва да се страхува от тъмното, крие се и заеква, успокоява се единствено в компанията на брат си, когато са затворени в „бункера“ и пеят смешните си песнички.

Изключително важна е схемата, чрез която може да се опише **мизансцена на преобърнатите в шеги обидни отношения в семейството**:

Схемата е не само преобърната спрямо предишната, но и фигурите на бащата и майката са разменили местата си. Продължава да се наблюдава разцепление и нарушен баланс между тях.

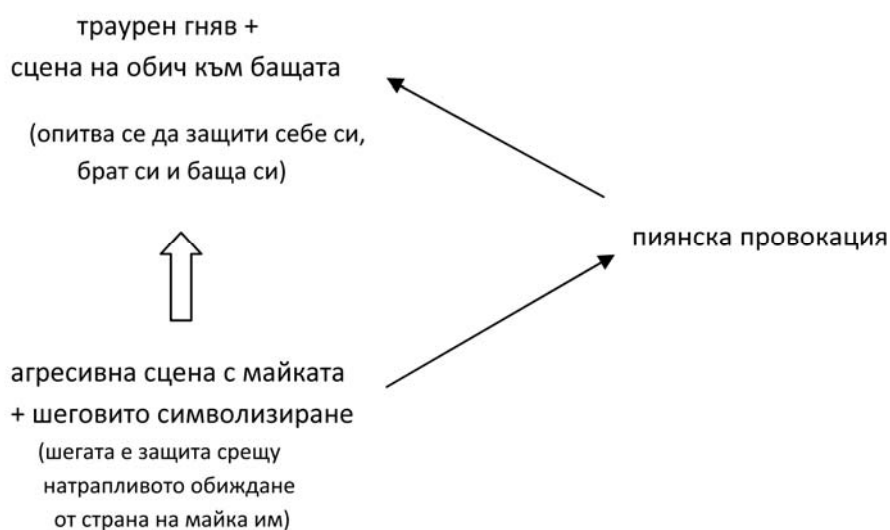
Ж. описва майка си като наказваща, обиждаща всички, ревнува и се опитва да предаде негативно отмъстително внушение като представя бащата като некъдърен любовник и безотговорен родител. Баща му много му липсва и представлява далечен образ, с който той се идентифицира, за него той е източник на самочувствие, сигурност и удоволствие, контрапункт на всичко в майка му.

Майката обижда не само децата, но и родителите си по изключително невъздържан и арогантен начин. Агресивните сцени към тях не са рядкост. Фразите и жестове, отправяни към всички близки са преработени в шеговитите изречения и стихчета от двамата ѝ сина, за които самоиронията и изобретателната словесна игра са начин на оцеляване, последния спасителен пояс да съхранят разума си.

Децата изпитват много силен траур у усещане на загуба не нещо значимо за тях през цялото време на престоя си, особено отчетливо изразен е при Ж., който търси всякакъв повод да разказва за Франция и всичко, което се е случвало, когато са били заедно с баща им.

Тук траурните чувства на братята се променят и стават част от поведението на противопоставяне срещу майка им. В ситуация, в която майка им започва да обижда ги и да ги сравнява с баща им като използва унизителни описания и констатации, които не са по вкуса и възрастта им, душевната схемата започва да изобразява **сцената на гневен скандал с много ярост от страна на майката и множество шеговити подхвърляния от страна на децата**.

Фиг. 6

Ще се опитам да обобща като кажа, че тези два крайни типа отговор на обиди съответстват на два типа устойчивост на обиди.

В основата на силната нечувствителност към обиди е значителното действие на стеснителността и отвращението. Реакции на срам, въздържане и стеснителност снижават енергията на сексуалното провокиране чрез обиди и успокояват индивида, разрешават ситуацията по спокоен начин. Но това е предпочитаната педагогическа линия на развитие. Съществуват още много вариации и те зависят от изобретателността и оригиналността на децата.

На отзивчивостта на обиди в различна степен съответства предразположението да се възприеме сексуалната провокация и допълнителните чувства по определен начин, които ще бъдат вложени, зависят от миналия (несъзнаван) опит на детето.

Сцената на грубиянство и побой, която толкова често възниква по различни и най-често типични поводи на размяна на обиди и унизителни реплики, винаги има уникални за детето мизансцен (емоционален фон), както и оценявани по особен за самия него начин фигури на семейството и собственото тяло.

Автор: Красен Фердинандов,
детски и семеен психолог-консултант